

Neoprávněný majetkový prospěch

Nároky z neoprávněného majetkového prospěchu mezi podnikajícími subjekty, které vznikly před účinností obchodního zákoníku, je třeba posuzovat z pohledu úpravy obsažené v § 123 hospodářského zákoníku. Za vztah vznikající při podnikatelské činnosti právnických a fyzických osob je třeba považovat i vztah vzniklý v důsledku přijetí plnění, nebo jinak získaného majetkového prospěchu, který organizaci nenáleží.

(Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 32 Odo 595/2006, ze dne 30.7.2008)

Nejvyšší soud České republiky rozhodl ve věci žalobkyně D. N., zastoupené JUDr. P. S., advokátem, proti žalovaným 1. M. Š., a 2. J. Š., oběma zastoupeným JUDr. J. Č., advokátem, o zaplacení částky 425 104 Kč s příslušenstvím, vedené u Okresního soudu v Lounech pod sp. zn. 9 C 1089/93, o dovolání žalobkyně proti rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 15. prosince 2005 č. j. 17 Co 320/2004-323, tak, že rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 15. prosince 2005, č. j. 17 Co 320/2004-323 a rozsudek Okresního soudu v Lounech ze dne 28. června 2004, č. j. 9 C 1089/93-288 se zrušují a věc se vrací Okresnímu soudu v Lounech k dalšímu řízení.

Z odůvodnění :

Okresní soud v Lounech v pořadí druhým rozsudkem ze dne 28. června 2004 č. j. 9 C 1089/93-288 zamítl návrh, aby byli žalovaní povinni zaplatit žalobkyni společně a nerozdílně částku 425 104 Kč s 3% úrokem od 6. 5. 1993 do 14. 7. 1994 a s 16% úrokem od 15. 7. 1994 do zaplacení (výrok pod bodem I), a rozhodl o náhradě nákladů řízení (výrok pod bodem II).

Žalobkyně se v řízení domáhala zaplacení žalované částky z titulu bezdůvodného obohacení vzniklého žalovaným ze společného podnikání v roce 1991, kdy z jejího účtu ve prospěch žalovaných měly být neoprávněně zaplacený dodávky zboží a jiné pohledávky.

Soud prvního stupně ve svém prvním rozsudku ze dne 31. července 1995 č. j. 9 C 1089/93-33 žalovaným uložil zaplatit žalobcům (druhým žalobcem byl manžel žalobkyně J. N.) společně a nerozdílně žalovanou částku s příslušenstvím a to pokud se týká prvního žalovaného z titulu bezdůvodného obohacení podle § 454 občanského zákoníku (dále jen „ObčZ“), neboť soud prvního stupně dovedl, že žalobci za něj plnili to, co po právu měl plnit sám. Pokud se týká druhé žalované, soud prvního stupně ji zavázal z titulu náhrady škody podle ustanovení § 420 a násl. ObčZ.

Krajský soud v Ústí nad Labem rozsudkem ze dne 3. března 1998 č. j. 17 Co 130/96-64 rozsudek soudu prvního stupně změnil tak, že žalobu druhého žalobce vůči žalovaným zamítl a ve zbývajícím rozsahu napadený rozsudek zrušil a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení. Odvolací soud ve svém rozsudku uvedl, že co se týká vztahu žalobkyně a prvního žalovaného, je názoru, že zde určitý právní vztah existoval. Bylo prokázáno, že záměrem těchto účastníků bylo společně podnikat. K uzavření smlouvy o konsorciu podle § 106z hospodářského zákoníku ale nedošlo. Tato skutečnost však nic nemění na tom, že tito účastníci spolu po určitou dobu fakticky podnikali a je tedy nutno tento právní vztah posuzovat podle hospodářského zákoníku. Žalobkyně by se mohla domáhat vydání případného neoprávněného majetkového prospěchu podle § 123 hospodářského zákoníku, leží však na ní důkazní břemeno, v jaké výši měl prvnímu žalovanému tento neoprávněný majetkový prospěch

vzniknout, zda se skutečně jednalo o neoprávněné získání majetkového prospěchu. Odvolací soud dovodil, že zřejmě bude nutno v řízení ustanovit znalce k posouzení průběhu účetních operací. Co se týká peněžního účtu, dospěl odvolací soud k závěru, že jej sice zřídila žalobkyně, ale měl sloužit pro účely společného podnikání. S uvedenými skutečnostmi dle odvolacího soudu též souvisí otázka postavení druhé žalované v posuzovaných právních vztazích a její pasivní legitimace v řízení. V řízení nebylo dosud prokázáno, zda se druhá žalovaná dohodla s žalobkyní, že právě pro ni bude vykonávat práce spojené s účetnictvím, či zda druhá žalovaná tímto způsobem jen měla pomáhat svému manželovi v podnikání. V případě, že by se prokázala pasivní legitimace druhé žalované, jednalo by se o občanskoprávní vztah, přičemž by bylo nutno zaměřit se na otázku, co bylo jeho předmětem, jaké práce měla druhá žalovaná vykonávat a jaké byly její povinnosti. Teprve od doložení těchto skutečností by se mohla odvíjet případná úvaha o náhradě škody, neboť musí být prokázáno, že ke vzniku škody došlo porušením povinností druhé žalované.

Soud prvního stupně v rozsudku ze dne 28. června 2004 č. j. 9 C 1089/93-288 zjistil, že se žalobkyně a první žalovaný jako soukromě podnikající občané v roce 1991 dohodli na společném podnikání v provozovně v P., s tím, že k tomu účelu budou používat účet zřízený žalobkyní u K. b.. Společnou podnikatelskou činnost poté vyvíjeli od 26. března do května 1991 a poté dva měsíce v druhé polovině následujícího roku. S vedením účetnictví jim vypomáhala druhá žalovaná, která měla od 9. 10. 1991 také zmocnění k dispozici s uvedeným účtem. První žalovaný mimo to provozoval podnikatelskou činnost i v jiných provozovnách. K posouzení otázek týkajících se účetních operací mezi účastníky nechal soud prvního stupně vypracovat znalecký posudek Ing. J. K. a poté ještě revizní znalecký posudek společností M. P., spol. s r.o., z něhož vzal za prokázané, že účetnictví ohledně společného podnikání žalobkyně a prvního žalovaného bylo vedeno nedostatečně, nelze jednoznačně vyjádřit, zda jednotlivé platby z účtu žalobkyně byly oprávněné či nikoli a nelze tudíž ani vyčíslit případnou výši, o kterou by se na základě účetních operací měl první žalovaný obohatit. Neúplné podklady tedy neumožňují stanovit žádné závěry ve smyslu peněžních toků, obratu, zisku apod. Vzhledem k absenci písemné smlouvy o společném podnikání posoudil soud prvního stupně věc podle § 123 hospodářského zákoníku, podle něhož jestliže organizace přijala plnění nebo jinak získala majetkový prospěch, který jí nenáleží, musí je neprodleně vydat organizaci, na jejíž úkor byly získány; přitom se musí řídit jejími pokyny. Soud prvního stupně dospěl k závěru, že se žalobkyni nepodařilo prokázat, že by se první žalovaný na její úkor obohatil. Ohledně druhé žalované shledal soud prvního stupně, že je dán nedostatek věcné pasivní legitimace, neboť druhá žalovaná v rozhodné době nepodnikala, byla v pracovním poměru u jiného subjektu a žalobkyni a prvnímu žalovanému pouze bezúplatně pomáhala s vedením účetnictví; mezi žalobkyní a druhou žalovanou tedy neexistoval žádný smluvní vztah.

K odvolání všech účastníků Krajský soud v Ústí nad Labem rozsudkem ze dne 15. prosince 2005 č. j. 17 Co 320/2004-323 rozsudek soudu prvního stupně ve výroku pod bodem I potvrdil, zrušil rozsudek soudu prvního stupně ve výroku pod bodem II a věc mu v tomto rozsahu vrátil k dalšímu řízení. Odvolací soud se ztotožnil se skutkovými závěry soudu prvního stupně. Mezi účastníky nebylo sporu, že se žalobkyně a první žalovaný v roce 1991 ústně dohodli o společném podnikání v prodejně v P., jejich společné podnikání se přitom vyznačovalo neformálností a vzájemnou důvěrou, jejich dohoda dostatečně jasně nevymezovala určité závazky, které ze společného podnikání přijímají, a práva, která každému z tohoto podnikání vznikají. Nelze proto dovodit, že společné podnikatelské aktivity žalobkyně a prvního žalovaného v rozhodném období se opíraly o řádnou a platnou smlouvu. To, že v roce 1991 byla z účtu žalobkyně, který byl podle dohody určen ke společnému podnikání, použita částka 425 104 Kč na úhradu faktur za zboží a jiných pohledávek účtovaných prvnímu žalovanému, ještě neprokazuje, že se žalovaní na úkor žalobkyně obohatili, zvláště nebylo-li v řízení postaveno na jisto, že ve všech případech se jednalo o úhrady dodávek zboží, které nebyly určeny ke společnému podnikání, a vyšlo-li za řízení najevo, že dodávky zboží na uvedenou prodejnu v roce 1991 byly hrazeny i z účtu prvního žalovaného. V řízení nebylo doloženo, že by mezi žalobkyní a prvním

žalovaným byly vyúčtovány společné podnikatelské aktivity v roce 1991. Z předložených neúplných účetních dokladů nelze dojít ke spolehlivým zjištěním, jaké zboží a v jaké hodnotě bylo v roce 1991 skutečně dodáváno do prodejny v P., z jakého účtu bylo dodavatelům uhrazeno, jaké náklady byly vynaloženy na provoz prodejny a společné podnikání, jakých tržeb bylo na prodejně dosaženo a jak byly použity. Závěry znaleckých posudků plně odpovídají důkazní situaci. Odvolací soud neshledal pochybení soudu prvního stupně ani v jeho právním hodnocení věci, pokud vycházel ze zákona č. [105/1990](#) Sb., o soukromém podnikání občanů, a z přechodného ustanovení § 763 odst. 1 obchodního zákoníku (dále jen „ObchZ“), podle něhož se právní vztahy vzniklé přede dnem účinnosti obchodního zákoníku řídí dosavadními předpisy, tedy režimem hospodářského zákoníku, pod jehož ustanovení § 123 spadají zejména plnění bez řádného smluvního nebo jiného právního podkladu či plnění za jiného.

Ve vztahu k druhé žalované nebylo zjištěno, že by byla v rozhodném období v postavení soukromě podnikající osoby nebo osoby zaměstnávané žalobkyní, a proto je její vztah k žalobkyni ohledně nároku na majetkový prospěch, který měla získat, nutno posuzovat ve smyslu § 451 a násl. občanského zákoníku (dále jen „ObčZ“). Z provedených důkazů přitom nelze učinit závěr, že na základě provedených úhrad z účtu žalobkyně by se majetek druhé žalované zmnožil, nebo že bylo za ni plněno, co měla plnit sama. Z výsledků dokazování nelze ani dovozovat naplnění předpokladů občanskoprávní odpovědnosti druhé žalované za škodu v důsledku disponování s účtem žalobkyně. Žalobkyně tedy neunesla důkazní břemeno ohledně svých tvrzení.

Proti rozsudku odvolacího soudu podala žalobkyně dovolání, jehož přípustnost opírá o § 237 odst. 1 písm. b) o. s. ř., přičemž uplatnila dovolací důvody podle § 241a odst. 2 písm. a) o. s. ř. (řízení je postiženo vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci), podle § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř. (nesprávné právní posouzení věci) a podle § 241a odst. 3 o. s. ř. (rozhodnutí věci vychází ze skutkového zjištění, které nemá podle obsahu spisu v podstatné části oporu v provedeném dokazování). Žalobkyně má za to, že mezi skutkovými zjištěními soudu prvního stupně a soudu odvolacího jsou rozpory – soud prvního stupně dospěl k závěru, že účastníci společně nepodnikali, odvolací soud, že účastníci spolu podnikali, neuvedl však, jakým důkazem byl tento závěr prokázán. Žádný důkaz svědčící o společném podnikání v řízení proveden nebyl, z dokazování naopak vyplynulo, že účastníci teprve uvažovali do budoucna o případném společném podnikání. Oba žalovaní v rozporu s účelem zmocnění k nakládání s účtem a vedením účetnictví z účtu žalobkyně odčerpávali její peníze na podnikání prvního žalovaného, aniž by k tomu byli oprávněni nebo byl dán souhlas žalobkyně. Soudy obou stupňů se shodly pouze v hodnocení obou znaleckých posudků. Odvolací soud nesprávně aplikoval hospodářský zákoník na vztah účastníků, přestože nebyly naplněny podmínky pro takový postup, když mezi účastníky nevznikla žádná forma spolupráce mezi podnikateli, ani žádný závazkový vztah podle hospodářského zákoníku. V roce 1991 se jednalo o bezsmluvní vztah, vyjma té části, kdy druhá žalovaná vykonávala pro žalobkyni vedení účetnictví za finanční odměnu. Neoprávněný majetkový prospěch podle tehdy platných právních předpisů tedy neměl být posuzován podle § 123 hospodářského zákoníku. Na věci by však nic nezměnila ani skutečnost, že by právní vztah byl posuzován podle hospodářského či občanského zákoníku. Podstatné je to, zda se první žalovaný za pomoci druhé žalované obohatil, či nikoliv. Pokud z peněžního účtu žalobkyně byly bez jejího souhlasu i vědomí odčerpány značné peněžní částky ve prospěch prvního žalovaného, nelze takové jednání označit jinak, než neoprávněný majetkový prospěch v té době. Žalobkyně je přesvědčena, že prokázala výši částky, která byla z jejího účtu odčerpána ve prospěch prvního žalovaného, neboť tyto peníze byly poukazovány za jiné zboží, než bylo dodáno na prodejnu v Podbořanech a také prokázala výši částek, kterou jí měly být vráceny jako dobropisy, a které byly neoprávněně připsány na účet prvního žalovaného. Odvolací soud také pochybil podle názoru žalobkyně v tom, když se při hodnocení důkazů odchýlil od hodnocení důkazů okresním soudem, aniž by je sám opakoval. Žalobkyně navrhla zrušení rozsudku odvolacího soudu i rozsudku soudu prvního stupně a vrácení věci tomuto soudu k dalšímu řízení.

Nejvyšší soud České republiky (dále jen „Nejvyšší soud“) jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) po zjištění, že dovolání bylo podáno proti pravomocnému rozsudku odvolacího soudu, ve lhůtě stanovené v § 240 odst. 1 o. s. ř. oprávněnou osobou, nejprve zkoumal, zda je dovolání přípustné, přičemž dovodil, že ve vztahu mezi žalobkyní a prvním žalovaným je dovolání přípustné podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. b) o. s. ř., neboť odvolací soud ve svém rozsudku ze dne 3. března 1998 zavázal soud prvního stupně právním názorem o důkazním břemenu, jež tíží žalobkyni. Odvolací soud zavázal v rozsudku ze dne 3. března 1998 soud prvního stupně ve vztahu mezi žalobkyní a prvním žalovaným rovněž svým právním názorem, že jejich vztah je nutno posuzovat podle ustanovení § 123 hospodářského zákoníku o neoprávněném majetkovém prospěchu. Důvodem toho, že soud prvního stupně v rozsudku ze dne 28. června 2004 č. j. 9 C 1089/93-288 rozhodl ve vztahu mezi žalobkyní a prvním žalovaným jinak než v rozsudku ze dne 31. července 1995 č. j. 9 C 1089/93-33, však nebyl tento závazný právní názor, ale skutečnost, že soud prvního stupně po doplnění dokazování podle pokynů odvolacího soudu dospěl k závěru, že žalobkyně neprokázala, že se první žalovaný na její úkor obohatil.

Ve vztahu mezi žalobkyní a druhou žalovanou není dovolání přípustné podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. b) o. s. ř., neboť rozsudek odvolacího soudu ze dne 3. března 1998 neobsahuje závazný právní názor, nýbrž pokyny k doplnění dokazování. V tomto vztahu je však dovolání přípustné podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř., neboť odvolací soud řešil právní otázku v rozporu s hmotným právem.

Dovolání je důvodné jak ve vztahu mezi žalobkyní a prvním žalovaným, tak ve vztahu mezi žalobkyní a druhou žalovanou.

Dovolací soud ve vztahu mezi žalobkyní a prvním žalovaným dovodil, že nároky z neoprávněného majetkového prospěchu mezi podnikajícími subjekty, které vznikly před účinností obchodního zákoníku, je třeba posuzovat z pohledu úpravy obsažené v § 123 hospodářského zákoníku. Odvolací soud přitom učinil skutkové zjištění, že žalobkyně a první žalovaný v roce 1991 podnikali na základě zákona o soukromém podnikání občanů (zákon č. [105/1990 Sb.](#)). Tento závěr přitom dovoláním zpochybněn nebyl. Ze skutkového zjištění odvolacího soudu rovněž vyplývá, že mezi žalobkyní a prvním žalovaným jde o vztah, který se týká jejich podnikatelské činnosti. Není přitom rozhodující, zda jde o vztah, který se týká společného podnikání účastníků. Z tohoto hlediska tedy není významné, zda žalobkyně a první žalovaný podnikali společně - v této souvislosti se dovolací soud ztotožňuje s tvrzením žalobkyně, že aby mohlo jít o společné podnikání, muselo by toto podnikání být založeno na smluvním základě.

Podle ustanovení § 1 odst. 1 hospodářský zákoník upravuje vztahy vznikající při podnikatelské činnosti právnických a fyzických osob (dále jen „organizace“) oprávněných této činnosti podle tohoto zákona a zvláštních právních předpisů, vztahy při hospodářském styku právnických osob a majetkovou odpovědnost v těchto vztazích.

Za vztah vznikající při podnikatelské činnosti právnických a fyzických osob je třeba považovat i vztah vzniklý v důsledku přijetí plnění, nebo jinak získaného majetkového prospěchu, který organizaci nenáleží (§ 123 odst. 1 hospodářského zákoníku). Podle ustanovení § 124 hospodářského zákoníku závazky mezi organizacemi vznikají též jako důsledek porušení povinností nebo z jiných skutečností uváděných v tomto zákoně nebo v jiných právních předpisech.

Odvolací soud nesprávně posoudil otázku důkazního břemene ve vztahu mezi žalobkyní a prvním žalovaným. Odvolací soud učinil skutkové zjištění, že v roce 1991 byla z účtu žalobkyně použita částka 425 104 Kč na úhradu faktur za zboží a jiných pohledávek účtovaných prvním žalovanému. Za tohoto stavu však leželo důkazní břemeno na prvním žalovaném (v této souvislosti srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 7. 2002 sp. zn. 25 Cdo 27/2001, jenž byl publikován v časopise

Soudní judikatura, číslo sešitu 10/2002, pod číslem SJ 197/2002), aby prokázal, že platbami z účtu žalobkyně byl hrazen závazek žalobkyně, případně společný závazek žalobkyně a prvního žalovaného (v tom případě by musel prokázat i existenci právní skutečnosti, na základě níž tento společný závazek vznikl). Odvolací soud naopak vycházel z toho, že důkazní břemeno tíží žalobkyni. Rozhodnutí odvolacího soudu tedy řeší tuto otázku v rozporu s konstantní judikaturou Nejvyššího soudu.

V rozporu s hmotným právem je závěr odvolacího soudu, že předpoklady občanskoprávní odpovědnosti druhé žalované za škodu v důsledku disponování s účtem žalobkyně nelze z výsledků dokazování dovozovat. V případě přípustnosti dovolání podle § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. nelze přezkoumávat skutkové zjištění odvolacího soudu, že mezi žalobkyní a druhou žalovanou neexistoval žádný smluvní vztah. Z přezkumné povahy činnosti dovolacího soudu vyplývá, že skutkový základ věci tak, jak byl vytvořen v důkazním řízení před soudem prvního stupně nebo před soudem odvolacím, nemůže být v rámci dovolacího řízení rozšiřován nebo měněn. Při zkoumání přípustnosti dovolání podle § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. není dovolací soud oprávněn zabývat se jinými než právními otázkami a je vázán skutkovými zjištěními odvolacího soudu.

Je třeba rovněž souhlasit s odvolacím soudem, že odpovědnost druhé žalované za škodu by mohla přicházet v úvahu až po datu 9. 10. 1991, kdy podle skutkového zjištění odvolacího soudu byla druhá žalovaná žalobkyní zmocněna k disponování s jejím účtem.

Jako předčasný, tudíž neúplný a v důsledku toho nesprávný, je však třeba hodnotit závěr odvolacího soudu, že nelze z výsledků dokazování dovozovat splnění předpokladů pro odpovědnost druhé žalované za škodu, když je ze shora uvedených důvodů zpochybňován závěr odvolacího soudu, že se první žalovaný na úkor žalobkyně neobohatil, resp. nezískal majetkový prospěch. Teprve po vyřešení této otázky je možno posuzovat předpoklady právní odpovědnosti druhé žalované za škodu podle občanského zákoníku, přičemž nelze opomenout, že škoda může být způsobena nejen porušením smluvní povinnosti, ale též porušením povinnosti vyplývající ze zákona, např. porušením prevenční povinnosti. Rozhodnutí odvolacího soudu je navíc v této části nepřezkoumatelné.

Z uvedeného vyplývá, že napadený rozsudek odvolacího soudu není z hlediska uplatněného dovolacího důvodu správný. Nejvyšší soud proto podle § 243b odst. 2, věty za středníkem, o. s. ř. rozsudek odvolacího soudu zrušil. Protože důvody pro které bylo zrušeno rozhodnutí odvolacího soudu, platí i na rozhodnutí soudu prvního stupně, Nejvyšší soud podle § 243b odst. 3 o. s. ř. zrušil i rozsudek soudu prvního stupně a věc mu v tomto rozsahu vrátil k dalšímu řízení.

© EPRAVO.CZ - Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Majetková podstata \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Náhrada škody \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Odpovědnost státu za újmu \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Předběžné opatření](#)
- [Valná hromada \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Pracovní doba](#)
- [Exekuce](#)
- [Důkazní břemeno](#)
- [Dokazování, neúčinnost právního jednání](#)
- [Katastr nemovitostí](#)

- [Náhrada za ztrátu na výdělku \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)